

“ ”

Liburu hau ez da errelatoaren batailarako munizioa

Mikel Antza

Martxoan argitaratu zuen *Arroz Urez* (Txalaparta) lana eskuetan hartuta, Iruñeko Katakraken egin dugu hitzordua elkarrizketak sobera maite ez dituen Mikel Antzarekin (Donostia, 1961). 1970eko ETaren zuzendaritzaren aurkako Burgosko Auziko eztanda bere biografia militantearekin harilkatuz, Euskal Herriko azken 50 urteetako kontakizun bat egin du: berea, “pertsonala eta introspektiboa”. Hainbatetan “hitz egin ezin diren” gai eta ideiekin topo egin badugu ere, luze hitz egin digu bere azken lanaz, literaturaz, politikaz, memoriaz eta errelatoaz, (gizonok eraikitako) historiaz. Gure webgunean elkarrizketa honen bertsio luzea.

 ZIGOR OLABARRIA ETA LANDER ARBELAITZ DANI BLANCO

Arroz Urez izeneko lana argitaratu duzu. Nola definituko zenuke?

Saiakera literario gisa atera da. Badu autobiografiatik asko, badu historiatik, ikerketatik, kazetaritzatik, baita literaturarik ere. Idazten ari nintzela konturatzeko nintzen zerbait berezia zela, bai egitura aldetik, baita mami aldetik ere. Oso organikoa izan da idazketa, oso liburuaren gainean egina. Beste literatur lanetan distantzia gehiagorekin aritu naiz, baita *feedback* gehiagorekin ere, banekien zerk funtzionatuko zuen literarioki eta eroso ibiltzen nintzen. Oraingoan liburu eskuetan izan eta irakurri nuenean konturatu nintzen baietz, funtzionatzen zuela.

Izenburuak erreferentzia egiten dio espexetik mezuak klandestinoki ateratzeko metodo bati, arroza

egosteko ura baliatuz liburuetako lerro artean gauzak idazteko. Liburuan gauza asko doa lerro artean?

Liburuaren erdialdean agertu zitzaidan izenburua eta nik uste ongi adierazten duela barnean zer dagoen. Idazketa prozesuan asko dago kenduta, editoreari esker. Tonu mikatz, garratz, aldarrikatzaile batetik idatzi nuena rebajatu dago, ez politikotik baizik eta pertsonaletik. Esaldi pare batean oraindik ere gehixeago rebajatu nuke. Inprentara bidali aurreko azken frogetan, “esaldi honek ez du ezer onik ekarriko eta norbait minduko da” gisakoak pentsatuz kentzen ibili nintzen. Ez nuen hori sortu nahi. Halere, ez dut gorde esan nahi nuenik, hau da idatzi nahi nuen liburu, nahi nuen forman. Eta bai, arroz urez, lerro artean, mezu batzuk ere badaude irakurle desberdinentzat.

Burgosko Auzia da liburu ardatz nagusia, baina hau ez da historia liburu bat.

Adur Larrea eta bioi *Gara*-k enkargatu ziren Burgosko Auziari buruzko komikian du jatorria. Amaierako eranskina idazten ari nintzela konturatu nintzen nire biografiak bazuela harremana Burgosko Auziarekin, horko gertaera eta protagonis- tekin. Konturatu nintzen nire biografian bazegoela ETaren hasiera eta ETaren amaiera, nahiz eta hasiera eta amaiera ezberdinak egon daitezkeen. Oso liburu pertsonala eta introspektiboa da.

Oso pertsonala dela diozu eta distantzia gerora hartu duzula. Aldi berean, hirugarren pertsonan hitz egiten duzu nagusiki Mikelez.

Gauza batzuk halabeharrez edo kasualitatez gertatzen ari baitzitzaizkidan

Piero Simonetti

YAMADA BREWERY

idazten ari nintzen neurrian. Unai Dorronsoro ezagutzea, Arantxa Arrutirekin hitzordua egitea, Julen Kaltzadaren kapituluan gertatzen diren gauzak... Eta hirugarren pertsonan idazteak bi arrazoi zituen. Bata estilistikoa: lehen pertsonan idatzita ez zuen funtzionatzen. Nik ezin nituen idatzi lehen pertsonan, "Ni jaio nintzen" eta halakoak. Aldiz, hirugarren pertsonan jartzean, nire buruaz beste bat balitz bezala hitz egitean, funtzionatzen zidan. Torturapean daudenak -kontatzen dute torturatuak izan direnek- edo espetxean isolamenduan nengonean, ni neu adibidez, halako jarrera bat neukan. Nire burua zer egoeratan zegoen ikusten nuen eta distantzia horrek baimentzen zidan nire buruaz hitz egitea. Liburuan hirugarren eta lehen pertsona daude, eta batetik bestera Euskal Herrira itzultzen naizen unea. Hor hausnarketa txiki bat egiten dut: ni ez nintzen kartzelatik bueltatu, ni bueltatu egin nintzen, kartzelatik ere bai.

Dezente laburtu duzu liburua hasierako bertsiotik. Garazi Arrula editorearen gomendio literarioez gain, segurtasun kontuak ere izan dira?

Ez. Metaliteratura izugarri zegoen. Kontakizun batzuk oso laburtuak atera dira, eta nik uste horrela efikazagoak direla. Zerbait idazten hasten zarenean, guztia kontatzen duzu, eta gero, bigarren aldiz kontatzen duzunean askoz efektiboagoa zara. Zentzu horretan laburtu da.

Komentatu zidaten ea idatzia abokatu bati emango ote nion argitaratu aurretik, eta nik argi nuen: ez. Neure burua mugatu baldin badut, batetik, zer egoera politiko dagoen eta horrek zer ondorio izan ditzakeen ikusten dudalako egin dut; eta bestetik, batez ere, liburu hori ez delako lekua hainbat gauzari buruz hitz egiteko. Oso liburu pertsonala da. Nik pertsonalki askoz gauza gehiago esan nitzake gure herrian gertatu edo gertatzen diren gaiei buruz, baina ni nor naiz hori esateko? Nik ezin dut hitz egin talde baten izenean, kolektibo baten izenean; niretik bai, baina niretik ere, puntu bateraino, horrek eraginak dituelako, ez juridiko edo penalak, baizik eta pertsonalak jendearekiko harremanetan, minetan eta bizipenetan. Liburu bat ez zait iruditzen horretarako lekua.

"Gure herrian gertatu denaz edo gertatzen ari denaz hitz egiteko, nor naiz ni?", esan berri duzu. Beno,

edonor izan daiteke inor, baina zu gainera Mikel Antza zara eta egon zaren tokietan egon zara. Jende askok pentsa dezake, "noski bazarela nor horretaz hitz egiteko", baina elkarrizketa eskatzean aurreratu genizunean horretaz ere hitz egin nahi genuela, erantzun zenigun ETaz eta egoera politikoaz ez zenuela hitz egin nahi. Zergatik?

Ezin da hitz egin Euskal Herrian, haste-ko, ez garelako herri libre bat. Libre bagina beste modu batean planteatu beharko genituzke gure herrian gatazka armatu honek ekarri dituen ondorioak eta ETA izan denari buruzko kontuak. Baina planteatu egin behar lirake, ez gaur egun bezala utzi. Izan ere, badirudi igerileku bat dagoela ez dakit zerez betea, eta denok inguruan bueltaka gabiltzala, baina batez ere bat bota nahi dela berriro igerilekura. Hor daude presoak, hor biktimak, orain lege bat atera da, gero beste bat, gure herria zatituta dago... baina gaiari ez zaio heltzen.

“ ”

Bizitza guztian zehar borroka egiten dutenak oso gutxi dira, eta horiekin ezin da asko egin

Euskal gatazka eta zure biografiak oso presente daude zure aurreko lanetan ere: *Atzerri, Ospitalekoak, Ametsak ere zain...* Horri buruz idazteko beharra duzu?

Trilogia baten amaiera da hau: *Pessoak atera zuen kartzelatik Sarrionandia* antzerkia, *Burgosko Auzia: iraultza eta bizi* komikia eta *Arroz Urez*. Nik idazle gisa hiru aldi banatzen ditut. Lehena, 1985eko uztailaren 7a baino lehenagokoa; bigarrena kartzelan berriro ere idazten hasten naizenekoa; eta hirugarrena, ondoren idatzirikoa. Tartean dago *Odolaren Usaina*, errefuxiatu nintzela idatzitako ipuin-liburua. Ez nuke nahi, liburu hau argitaratu eta gero, "gatazka literaturako" aditu izan; guztiz kontrakoa.

Ziklo baten itxiera izan daiteke, beraz, liburu hau?

Ikusten ditut gaiak gatazkarekin zerikusia duten obra idatziak egin ahal izateko, beharrezko ikusten ditut, baina nik ez nuke horretan sartu nahi. Baina, tentaldiak sortzen zaizkit, ikusten dudalako hutsunea eta zertaz hitz egin handia, eta beharra dagoelako.

Miguel Castells abokatuari abenduan Gara egunkarirako egin zenion elkarrizketaren izenburua hau zen: "Ez dago askatasunik ETari buruz hitz egiteko". Zuk egin duzu modua gaiaz hitz egiteko. Kezkatzen zaitu errelatoaren gaiak?

Liburu hau ez da errelatoaren batailarako munizioa. Gatazka armatu batetik ateratzen ari gara -beno, parte batek utzi du nahiz eta besteak jarraitzen duen-, eta hori bukatu ahala orain ematen du sartu behar garela errelatoaren batailan, badirudi horretara garamatzatela. Ni pertsonalki horren aurka nago erabat. Euskal Herrian, gizartean ez dut ikusten errelato bati beste bat kontra-jartzeko beharra: orain *Patria* atera da eta guk *Anti-Patria* egingo dugu; orain atera da telesail bat eta guk komikitxo bat egingo dugu... Guretik eta guretzat idazteko beharra ikusten dut, nik hortik egin dut. Barne hausnarketa egin behar dugu, bai, hitz egin behar dugu, baina ez besteek esaten dutenaren arabera. Idaztean, oso ezberdina izango da jarrera, gezurrean eta manipulazioan oinarritutako kaka zalantzan jartzeko istorio bat eraiki behar badut, eta nik "egia" atera behar badut, ez guri interesatzen zaigulako, baizik eta horri aurre egiteko. Horrek ka-teatu egiten gaitu berriro ere askatu nahi dugun horretatik. Haien zat idazten jarri behar gara, gaztelaniaz egin behar dugu beraz eta abar... ez dago errelatoaren baitailarik, edo nik behintzat ez dut batere interesik horretan.

Guretik idazteko beharra azpimarratzen duzu, baina "gu" hori ere oso subjektiboa da. Ez dakit irakurri duzun Joxe Iriarte *Bikila-k* atera duen liburua, edo Karlos Gorrindorena, Emilio Lopez Adan *Beltza-rena...* Horiek gu zabal horren barnean kokatzen dituzu?

Ez ditut irakurri. Jarraitu dut, badakit atera direla, baina ez dakit zer ikuspegi-tatik eginak dauden.

Batzuk oso kritikoak dira ETarekin, Gorrindorena adibidez. Joseba Sarrionandiak idatzi zuen liburu

horren sarreran, errelato hori ere kabitu behar dela "gure" kontakizunean.

Itzultzen gara Miguel Castellsen titularrera. Arazoa da, berriro ere, batzuk arroz urez, lerro artean eta ikusezin idaztera behartuta gaudela. Espainiako eta Frantziako jurisdikzioek erabakitzen dutelako zein den diskurtso jasagarria eta zein ez. Bakoitzak bere bizipenak ditu: Beltzak bereak ditu, Bikilak bereak, Gorriak bereak, baina *fair play* pixka batekin arituz gero, guztiok jabetu beharko genuke Castellsek dioenaz. Badagoela komunitate bat, Euskal Herriaren askatasunaren alde borroka egin duen jendeak osatua, eta hitza debekatua dutela. Lehen ekintza bat egiteak ondorio juridiko eta penalak zituen; gaur egun hitzarekin ibili behar da kontu handiz. Horrek niri ezerosotasuna sortzen dit. Hau da, zuk esan dezakezu nahi duzuna, baina nik ezin dut esan "hori ez da horrela" edo "nik hau horrela ikusten dut". Zergatik? Ez gaudelako askatasunean.

Liburuan balorazio esplizitu gutxi egiten da ETaren ibilbideaz, iruzkin autokritikorik ere gutxi... Hala ere, Xanpier Etxegoihen zuberotarraren kapituluak arreta deitu digu: ETari lagundu zion eta une batean ETA

egiten ari zenaz epelak bota zizkizula jaso duzu liburuan.

ETAko militanteez sortu den ikuspegi monolitiko eta akritikoa desmitifikatzeko jaso dut hori. Xanpier Etxegoihen jartzen dut hor, batetik, erakusteko erakundeko militante edo erakundean aritu den jendearen aniztasuna. Militante edo herritar gisa -Xanpierrekin ez zuen bere burua militante gisa ikusten, herritar gisa baizik- ikuspegi hiper kritikoa izan zezakeen momentu konkretu batean erakunde batek egiten zuenaz. Ni ETAko militante izan naiz eta ikusi dudanagatik hori oso-oso arrunta da. Ekintza bakoitzarekin, gertaera bakoitzarekin... baina hori nola kanporatzen da eragiten den minarekin, norberak sentitzen duen minarekin eta dagoen gerra baten erdian? Galdera hori da.

Zer irakurtzen duzu?

Amaitzen ari naiz *Ene herri txikia*, Gaël Faye-rena, eta ondoren Irati Elorrietaren *Neguko argiak* irakurtzeko asmoa daukat, horren aurretik Oier Gillanen *VHS* irakurri nuen, aurretik Xabier Montoiaren *Taxiak ez dira inoiz geratzen...*

Interes berezia dut andreak idatzitako literaturarekin: Katixa Agirrerren *Amek ez dute*, Miren Amurizaren *Basa*, Uxue Alberdiren *Dendaostekoak*, Alaine Agi-

rreren *Kamisoi zuri zetazkoa*, Karmele Jaioren *Aitaren Etxea*, Kattalin Minerren *Moyo...* Interes berezia sortu dit Mari Luz Estebanen *Andrezaharren manifestuak*. Hausnarketa askotara eramaten nau.

Kontatu duzu zuen aita ETAko lehen militanteetako bat izan zela. Zuen amak, zure gurditxoaren lastairaren azpian ETaren propaganda eramaten zuen ezkutatuta. Frankismo garai haietan, zer giro zenuten etxean?

Ez genuen politikaz hitz egiten. Guk bage-nekien aita kartzelan zegoela, baina ona zela, ez zela gaiztoa eta abar. Liburuan kontatzen ditudan gauza horiek guztiak behin ETAn sartu eta gero jakin ditut, bisita batean nik galdetutako gauzak dira. Orgarena niretzat garrantzitsua da, kapitulu batean militante bezala andreen parte-hartzeari buruz gogoetatzeko.

Ikusten da Burgosko Auziak arrastoa utzi zuela zugan.

Komikiari buruz dokumentatzean, ohar-tu nintzen benetan Burgosko Auzia zer izan zen ikuspegi historiko batetik begiratuta. ETA 1958an sortu zen, baina 1970 arte, nolabait esateko, ez zen ezer. Eta orduan, ez zen bakarrik zerbait bihurtu, baizik eta Euskal Herria mundu mailan geopolitikoki kokatu zuen.

Burgosko Auzitik hamar urte pasa ziren lehen hauteskundeetara. Nik 18-19 urte nituen, Burgosko Auzia gertatu zenean bederatzi. Leherketa horren, *Big Bang* horren uhin espantsiboan geunden, baina hala ere, ez genuen ulertzen mundu hori nola sortu zen. Orduko politikariek bazekiten nondik zetozen eta zergatik, baina gazteok ez genekien. Nire kezka da, gaur egun ea zenbateraino daitzen gazteek nondik gatozen.

Arjelgo prozesua pasa ostean, garai hartan 10 urte zituzten militante gazteekin hitz egiten genuen eta ez zekiten zer zen. Azalpenak ematen zituen borroka bat bazegoen ordea. Transmisioak arduratzen nau: non gauden, zergatik gauden, zer gertatu den, ez balioesteko edo txalotzeko egina, baizik eta jakiteko zer den gertatu dena. Hemen berriro itzultzen gara lehenagoko kontura: ezin denez hitz egin, ezin denez horretaz argi transmititu, nire kezka da ea ez ote garen isiltzen ari.

Epika baten jaiotzaren kronika da Burgosko epaiketarena. Epika elementu garrantzitsua iruditzen zaizu politikarako?

Bertold Brechtek badu asko erabil-tzen den poema bat. "Gizonak", esaten du berak baina beno: "Badira pertsonak borroka egiten dutenak egun batez, eta horiek onak dira. Badira pertsonak borroka egiten dutenak urtebetez, eta horiek oso onak dira. Eta badira pertsonak bizitza guztian zehar egiten dutenak borroka, eta horiek dira ezinbestekoak". Horren aurka nago guztiz. Nik uste dut ezinbestekoak egun batez borroka egiten duten horiek guztiak direla. Egun batez batek, bestean beste batek, eta hurrengoan beste batek... Bestela ezin da azaldu, Castellsek dioen bezala, nola heldu garen hona.

Bizitza guztian zehar borroka egiten dutenak oso gutxi dira, eta horiekin ezin da asko egin. Epikaren eremuan uste dut gehiago jo behar dugula horra. Liburuan esaten dudana bezala, zein da garrantzitsuagoa, bileran dagoen militantea, edo bazkaria prestatu duena, edo etxea utzi duena... Horri eman behar zaio buelta.

Errazagoa litzateke autokritikoagoa izatea, gorazarre egin nahi zaionari gorazarre egiteko aukera askea balitz?

Nik ez dut gorazarre egiteko inongo beharrik, ez gogorik. Nire ikuspegitik errealitateak daude. Helburu batzuk zituen talde bat bazen, jende multzo bat, herri bat. Eta aurrean zeuden, beste helburu batzuk zituzten beste jende multzo batzuk, estatu batzuk. Batzuek nahi zuten gauza bat eta besteek beste bat. Nik ez dut ezeren gorazarre egin behar. Ezin dudana da errealitate hori nolakoa den gehiegi azpimarratu, zeren bestela, norbaitek esango du ari naizela gorazarre egiten, eta ez dut beharrik.

Autokritikarena batera doa. Berrito esango dut, baldintzak baldin baleude hitz egiteko, autokritika horren helburua zein den argituko balitz... beste kontu bat litzateke. Torturatu ninduzula autokritikatu behar zara? Hori baino, nik nahi dut jakin zergatik torturatu ninduzun. Nik badakit zergatik borrokatu dudana, zergatik egin zituen erakunde horrek egin zituenak, ongi, gaizki... Torturatzaileak azaldu beharko liguke zergatik borrokatu duen, hori da azaldu beharko ligukena. Zergatik.

Liburuan Martueneko ihesaldiaz ere mintzo zara, xehetasun batzuk lehen aldiz ematen duzu. Zer sentitzen da norbaiti espetxetik ihes egiten laguntzean.

Edonork imajina dezake: zoriona. Liburuan jartzen dut, norbaitek espetxetik ihes egiten duenean denok egiten dugu ihes. Saiatu naiz laburbiltzen ihesaldi baten inguruan egon daitezkeen sentimenduak, barruan edo kanpoan daudentzat, parte hartu duenarentzat. Ihes egin duen bati galdetu behar zaio: "Zer sentitu zenuen ihes egin zenuenean?". Nire ustez, berriro jaiotzea bezala izango da. Jaiotzea. Eta beraz, laguntzea da emagina izatea bezala. Oso ekintza femeninoa da nire ikuspegitik.

“ ”

Guretik eta guretzat idazteko beharra ikusten dut. Barne hausnarketa egin behar dugu, bai, hitz egin behar dugu, baina ez besteek esaten dutenaren arabera

Eta zer sentitzen da 35 urte ondoren emagin lanetan lagundu zenuen pertsonarekin elkartzaren zarenan?

Behin Usurbilen kasualitatez egin nuen topo [Iñaki Pikabea] Pitirekin, urte asko pasa eta gero... poza. Eta Josebarekin... arraroa. Azken batean, argazkitan enlar ikusi dugu nola aldatu garen. Hala ere, oso intimoa da gai hau.

Ihesaldiaren xehetasun gehiago ez duzu kontatu nahi...

ETAk aldarrikatu zuen ekintza bat da, beste batzuk bezala. Nire izena ezaguna da ezinbestekoa zelako ezagutzera ematea, eta beste kide batena, atxilotu zutelako. Baina ekintza kolektiboa da, ekintzek ez dute izenik, ez batak, ez besteak. Horregatik ez dut hitz egin nahi ekintza honi buruz. "Ze ekintza polita", pentsa dezake norbaitek. Nik beti gogorarazten dut handik bi egunera Ogasuneko delegaritzan bi guardia zibilen kontrako ekintza bat izan zela. Hori ere ekintza kolektiboa izan zen. Gatazka da dena, gero pozten gara gauza batzuekin, baina gatazka dena da eta uste dut inportantea dela hori.

Ihesaldiez mintzo, ez da Martuenekoa bezain ezaguna, baina Burgosko Auzia guztiz aldatzear egon zen ETA VI.a Burgosko espetxe azpian tunela eginez presoak askatzear izan zituen Botila operazioa, liburuan jasotzen duzu. Zer ondorio izan zitzakeen?

Historiak baditu guztiz alda dezaketan bidegurutzak. Oso desberdina izango zen kasete batean Mario Onaindiaren ahotsa entzun beharrean, espetxetik ihes egin eta Parisen aurpegia emanez prentsaurreko batean ikustea 16 auziperatuak. Historia guztiz izango zen bes-telakoa ihesaldi hori aurrera atera izan balitz. Azterketa politikoa eginez, hori zen ekimenetan erabakigarriena.

Torturaren gaia asko ateratzen da liburuan. Protagonista asko torturatuak izan ziren, zu zeu ETAn hasi zinenean, atxilotuen kantadak [torturapean polizia esandakoaren xehetasunak] edo tortura testigantzak ordenagailuz pikatzen aritu zinen... Nola eragiten dio horrek pertsona bati?

Ni sartu nintzenean, orduantxe hasi zen erakundea informatizatzen eta kideek emandako materiala hartu eta transkribatzeari ekin nion. Distantzia askorekin irakurtzen nituen. Hor hain letra txikiarekin jartzen duena ulertzen saiatu behar zara. Oso ondo eginda egoten ziren, kolore desberdinetako boligrafoekin atalak erantzunez, horrela egiten zelako. Torturapetik pasa berri zen preso hartzen zuen kartzelako arduradun batek, gertatu zena idazten laguntzen zion, egin ziotena, eta bazen *arroz urez* ez zen bide bat helarazteko iritsi behar zuen lekura.

Niri tokatu zitzaidan hori egitea oso kontziente izan gabe, nahiz eta orain figura literario bat bezala egiten dudana. Nik poesia idatzi nahi nuen eta beste hori idazten ari nintzen. Askok eta asko transkribatu nituen, eta gero ere testigantza asko irakurri dut.

Tortura izan da Espainiako eta Frantziako estatuek Euskal Herriaren askatasunaren alde borroka egiten dutenen aurka hasieratik bukaera arte erabili duten metodo nagusia. Hipotesi bezala jar liteke: arma hori erabili ez balute, non geundeke herri bezala? Tortura arma isila eta isildua da; lehergailu bat ikusi egiten da. Zure arma nagusia isilpean mantentzen bada, eta gainera, konplizitatea badago hori horrela izan dadin,

adibidez, bistaratzea lortzen denean sinesgarritasunik ez emateko... Estrasburgora iristen denean ere, Espainiako Estatua zigortzen dute, baina zigortzen dute ez duelako salaketa ikertu. Tortura *continuum* bat izan da nire bizitzan, horregatik ateratzen da hainbeste liburuan.

Burgosko Auziko froga nagusiak tortura bidez erazutako adierazpenak izaki, erbestean zen Eusko Jaurlaritzak adierazi zuen onartezina zela edozein ondorio eta Leizaola lehendakariak lehenengo greba egunerako deitu zituen herritarrak. Nola aldatzen diren gauzak...

Nahiago dut nork bere ondorioak ateratzea.

Liburuan, gehienak gizonak ageri dira.

Bai, liburuan adierazten saiatu naizen gauza bat da, obsesionatzen nauena. Badago ETA talde armatu bezala militarismotik kritikatzeko duen ildo oso kritikoa.

bat. Ez dut kentzen bestelako kolektibo humanoetan bezala jazarpen sexuala eta genero azpiratzea egon ez direnik ETAn, baina mereziko luke bestelako irakurketa bat ere egiteak. Baina batzuentzat hori apologia edo dena delakoa egitea litzateke, eta berriz ere, hitz egin ezin diren gauzen eremuan sartzen gara.

Eta aipatu ditugun memoria eta errelatoaren inguruko azkenaldiko lanen egileak ere (Gorrindo, *Beltza*, *Bikila*, zu zeu...), denak gizonak.

Plaga bat da, horrela da. Horregatik ere saiatu naiz oso niretik idazten liburua, ez ahots kolektibo bat irudikatu nahian.

Liburuan Marixol Iparragirrenen historia latza ere kontatzen duzu, nola hil zuten orduan bere bikotea zena, nola torturatu zuten bere familia osoa... Zure bizitzan ere garrantzia handia duen pertsona da. Kostatu zaizu idaztea?

Marixol Iparragirre ETAn desagertze agiria irakurri zuten pertsonetako bat da. Liburuari hasiera gurasoekin ematen

diot eta amaiera, Marixolekin. Harreman pertsonal bat dudanez, iruditzen zitzaidan bazegoela hor liburuari forma ematen zion zerbait. Ez zait kostatu idaztea.

"Gatazka berriro ere errepika ez dadin helburu jarrita, beharrezkoa da mundu guztiak libreki hitz egiteko aukera izan, eta biktima guztiak aitortuak eta erreparatuak izango diren prozesu bat irekitzea". Horixe adierazi zuen orain hilabete batzuk Marixol Iparragirrek Espainiako Auzitegi Nazionalan...

Ea norbaitek heltzen dion horri, bestela arriskua dago. Mota bateko eta besteak zantzetek jarraitzen badute, ez bazaio jartzen soluzio bat, gazteek erantzun egingo dute. Ez da mehatxu bat, konstatzio bat da, historia horrelakoa da. Aukera daukagu gauzak konpontzeko. Zer prezio ordaindu behar da konponketa horretarako? Norbaitek hitz egin nahiko balu, eta gauzak planteatu... ●

Argia.eus-en elkarrizketa honen bertsio luzea.